

УДК 930.24(476+438+474.5)

ЛЮБЛИНСКАЯ УНИЯ В КОНТЕКСТЕ НАРРАТИВНОГО МИНИМАЛИЗМА И ПРАВОВОГО ИСТОРИЗМА КОНЦА XVI – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XVII в.

В. В. ГОЛУБОВИЧ¹⁾

¹⁾Гродненский государственный аграрный университет, ул. Терешковой, 28, 230008, г. Гродно, Беларусь

Проанализированы сведения о Люблинской унии 1569 г. из нарративных и документальных источников, которые относятся ко времени правления первых монархов из династии Ваза. Определены основные контексты употребления термина «уния» в сеймовых конституциях и документации съездов шляхты Великого княжества Литовского. Выявлена непосредственная корреляция между оценками унии на разных уровнях государственных представительных учреждений Речи Посполитой. Показано, что Люблинский сейм 1569 г. был ключевым событием в истории Восточной Европы, но в исторических трудах (хрониках и летописях) второй половины XVI – начала XVII в. сведения о нем имеют лаконичный и общий характер. Сделан вывод о том, что в конце XVI – первой половине XVII в. память о Люблинской унии транслировалась преимущественно не через нарративные источники. Весьма существенную роль в актуализации событий 1569 г. играли правовые акты и решения государственных учреждений. Результатом государственного союза Великого княжества Литовского с Польшей стало утверждение норм публичного права, которые не могли быть проигнорированы ни одним представителем так называемого политического народа Великого княжества Литовского в последующие столетия. Утверждается, что в целом шляхта Великого княжества Литовского не ставила под сомнение правильность выбора 1569 г., приняла и защищала «люблинский миф», так как в тех условиях имела от этого больше преимуществ, чем потерь.

Ключевые слова: Люблинская уния; Великое княжество Литовское; Польша; Речь Посполитая; государство; хроника; шляхта; конституция; сейм; съезд; право; акт.

ЛЮБЛІНСКАЯ УНІЯ Ў КАНТЭКСЦЕ НАРАТЫЎНАГА МІНІМАЛІЗМУ І ПРАВОВОГА ГІСТАРЫЗМУ КАНЦА XVI – ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ XVII ст.

В. У. ГАЛУБОВІЧ^{1*}

^{1*}Гродзенскі дзяржаўны аграрны ўніверсітэт, вул. Церашковай, 28, 230008, г. Гродна, Беларусь

Прааналізаваны звесткі пра Люблінскую унію 1569 г. з наратыўных і дакументальных крыніц, якія адносяцца да часоў праўлення першых манархаў дынастыі Ваза. Вызначаны асноўныя кантэксты ўжывання тэрміна «унія» ў соймавых канстытуцыях і дакументацыі з'ездаў шляхты Вялікага Княства Літоўскага. Зроблены высновы пра механізм трансляцыі памяці пра унію і адносіны да яе шляхты Вялікага Княства Літоўскага. Выяўлена непасрэдная карэляцыя паміж адзнакамі уніі на розных узроўнях дзяржаўных прадстаўнічых устаноў Рэчы Паспалітай. Паказана, што Люблінскі сойм 1569 г. быў ключавой падзеяй у гісторыі Усходняй Еўропы, але ў гістарычных працах (хроніках і летапісах) другой паловы XVI – пачатку XVII ст. звесткі пра яго маюць лаканічны і агульны характар. Зроблена выснова пра тое, што ў канцы XVI – першай палове XVII ст. памяць пра Люблінскую унію трансліравалася пераважна не

Образец цитирования:

Галубовіч ВУ. Люблінская унія ў кантэксце наратыўнага мінімалізму і прававога гістарызму канца XVI – першай паловы XVII ст. *Часопіс Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Гісторыя.* 2019;2:22–30.
<https://doi.org/10.33581/2520-6338-2019-2-22-30>.

For citation:

Halubovich VV. Lublin Union in the context of narrative minimalism and legal historical contents in the end of 16th – the first half of 17th century. *Journal of the Belarusian State University. History.* 2019;2:22–30. Belarusian.
<https://doi.org/10.33581/2520-6338-2019-2-22-30>.

Автор:

Віталій Владимирович Голубовіч – кандидат исторических наук, доцент; доцент кафедры общественных наук факультета бухгалтерского учета.

Author:

Vitali V. Halubovich, PhD (history), docent; associate professor at the department of social sciences, faculty of accounting.
halubovich2007@tut.by

праз нарацьўныя крыніцы. Вельмі істотную ролю ў актуалізацыі падзей 1569 г. адыгрывалі прававыя акты і пастановы дзяржаўных устаноў. Вынікам дзяржаўнага саюзу Вялікага Княства Літоўскага з Польшчай стала зацвярджэнне норм публічнага права, якія не маглі быць праігнараваны ніводным прадстаўніком так званага палітычнага народа Вялікага Княства Літоўскага ў наступныя стагоддзі. Сцвярджаецца, што ў цэлым шляхта Вялікага Княства Літоўскага не ставіла пад сумненне правільнасць выбару 1569 г., прыняла і абараняла «люблінскі міф», паколькі ў тых умовах мела ад гэтага больш пераваг, чым страт.

Ключавыя словы: Люблінская унія; Вялікае Княства Літоўскае; Польшча; Рэч Паспалітая; дзяржава; хроніка; шляхта; канстытуцыя; сойм; з'езд; права; акт.

LUBLIN UNION IN THE CONTEXT OF NARRATIVE MINIMALISM AND LEGAL HISTORICAL CONTENTS IN THE END OF 16th – THE FIRST HALF OF 17th CENTURY

V. V. HALUBOVICH^a

^aGrodno State Agrarian University, 28 Cieraškavaj Street, Hrodna 230008, Belarus

The article analyzes the information about Lublin 1569 Union from the narrative and documentary sources that date back to the reign of the first monarchs of Vasa dynasty. The author defines main contexts of the term «union» use in the sejm constitutions and documentation of the Grand Duchy of Lithuania congresses. The direct correlation between the estimates of the Union at different levels of state representative institutions of the Commonwealth is revealed. The Lublin Sejm of 1569 was a key event in the history of Eastern Europe, but in the historical works (chronicles and annals) of the second half of 16th – early 17th century information about it and its decisions are concise and general. At the end of 16th – the first half of 17th century the memory of Lublin Union was not mainly broadcast by narrative channels. In keeping the memory about 1569 events legal deeds and state institutions decisions were of considerable importance. The result of the state union with Poland was the approval of the public law standards that could not be ignored by any representative of the so-called political people of the Grand Duchy of Lithuania in the following centuries. The author maintains that as a whole the Grand Duchy of Lithuania gentry did not question the correctness of the 1569 choice, took and defended «Lublin myth», as under those conditions it had more benefits than losses.

Keywords: Lublin Union; Grand Duchy of Lithuania; Poland; Polish-Lithuanian Commonwealth; state; chronicle; gentry; constitution; sejm; congress; law; deed.

Уводзіны

Падзеі, якія папярэднічалі Люблінскаму сойму 1569 г. і адбываліся падчас яго, у айчыннай, ды і ў замежнай (асабліва польскай і літоўскай), гістарыяграфіі традыцыйна разглядаюцца як найважнейшая вяха ў гістарычным працэсе. У абагульняючых працах і падручніках па беларускай гісторыі, а таксама па гісторыі дзяржавы і права, знешняй палітыкі Беларусі і ў іншых даследаваннях інфармацыя пра Люблінскую унію займае не апошняе месца [1, с. 132–136; 2, с. 457–479; 3, с. 126–136; 4, с. 149–156]. Такая ўвага невыпадковая, паколькі акт зацверджанай у 1569 г. уніі, несумненна, вызначальным чынам паўплываў на лёсы народаў, якія апынуліся ў залежнасці ад больш моцнага і амбіцыйнага суседа Вялікага Княства Літоўскага – Кароны Польскай.

Тым не менш у беларускай гістарычнай навуцы нязменны інтарэс да ўнійнай праблематыкі абмяжоўваецца пераважна паўторам вядомых фактаў, а рэальнае кола спецыялістаў у гэтым пытанні даволі вузкае. Паказальна, што толькі ў 2017 г. свет пабачыла першая і адзіная айчынная манаграфія пра Люблінскі сойм 1569 г. [5]. Аднак у сувязі з выключнай фрагментарнасцю беларускай

гістарыяграфіі палітычнай гісторыі Рэчы Паспалітай можна канстатаваць, што далёка не ўсе бакі ўзаемаадносін Каралеўства Польскага і Вялікага Княства Літоўскага наступных стагоддзяў дэталёва вывучаліся. Сімптаматычна, што нават у апублікаваным у Беларусі зборніку матэрыялаў канферэнцыі, прысвечанай праблемам інтэграцыі і інкарпарацыі, дамінуюць працы замежных аўтараў [6]. Бадай, адзіным заўважным дасягненнем айчыннай гістарыяграфіі надалей з'яўляецца кніга П. А. Лойкі, але яе храналагічны і інфармацыйны патэнцыял мае свае абмежаванні [7]. Між іншым да гэтага часу не актуалізаванымі ў кантэксце акта Люблінскай уніі застаюцца як вядомыя комплексы крыніц, так і адносна нядаўна ўведзеныя ў навуковы ўжытак [8].

Мэтай дадзенага артыкула з'яўляецца вызначэнне асаблівасцей трансляцыі памяці пра Люблінскі сойм 1569 г. у Вялікім Княстве Літоўскім. Для дасягнення гэтай мэты была выяўлена і прааналізавана інфармацыя з нарацьўных (хронікі і летапісы) і дакументальных крыніц (канстытуцыі Рэчы Паспалітай і пастановы з'ездаў станаў ВКЛ) канца XVI – першай паловы XVII ст.

Вынікі і іх абмеркаванне

Пільную цікавасць да падзей і вынікаў Люблінскага сойма складалі гістарычных экскурсаў мелі далёка не заўсёды. У адрозненне ад сучасніка жыхар канца XVI – першай паловы XVII ст. павінен быў прыкласці дастаткова сур’ёзныя намаганні, каб адшукаць якую-небудзь інфармацыю пра ўзнікненне Рэчы Паспалітай. Найбольш папулярныя і аўтарытэтныя выданні таго часу па гісторыі Вялікага Княства Літоўскага і Польшчы абмяжоўваюцца на дзіва лаканічнымі паведамленнямі. Гістарыяграфічным фактам Люблінская унія стала дзякуючы Мацею Стрыйкоўскаму – першаму гісторыку ВКЛ. Вельмі характэрна, што ў аўтара знакамітай «Хронікі польскай, літоўскай, жамойцкай і ўсёй Русі» ўласна ўнійна тэма не была пададзена як найбольш значная падзея Люблінскага сойма. Некалькі радкоў у вялікім абзацы, толькі фармальна прысвечаным уніі, выглядаюць хутчэй як кароткі рэпартаж: «На тым сойме скончылася грунтоўная унія, або аб’яднанне Вялікага Княства Літоўскага з Каронай Польскай; Валынь, а таксама Падляшша і Кіеўскае ваяводства далучыліся да Кароны, хаця супраць гэтага шмат літоўскіх паноў было»¹ [9, s. 418]. Тут, відавочна, няма ні аналізу, ні ацэнак, ні дэталей. Тым не менш Стрыйкоўскі ўсё ж пакінуў чытачу магчымасць заўважыць, што, па-першае, землі, страчаныя ВКЛ, адышлі да Кароны Польскай па ўласным жаданні іх жыхароў; па-другое, сярод літоўскіх паноў не было адзінства адносна згоды на такое «ўзбуйненне» Польшчы.

Дадзеная фармулёўка ў цэлым стала шаблоннай і паўтаралася як у друкаваных, так і ў рукапісных кнігах. Так, у найбольш поўным выданні твора Аляксандра Гваніні «Хроніка еўрапейскай Сарматыі», якое пабачыла свет у 1611 г., векапомныя пастановы сойма 1569 г. згадваюцца ў некалькіх сказах: у іх паведамляецца пра заключэнне капітальнай уніі, далучэнне Валыні, Падляшша і Кіеўшчыны да Каралеўства Польскага, а таксама пра «даволі доўгі» супраціў і, урэшце, згоду літоўскіх паноў на тэрытарыяльныя страты [10, с. 178]. Падобным чынам пра Люблінскую унію, што праўда, як пра адзіную вартую ўвагі падзею 1569 г. ідзе гаворка і ў «Хроніцы літоўскай і жамойцкай» [11, с. 114]. Канечне, такое інфармацыйнае абмежаванне тлумачыцца жаданнем складалінікаў хронікі акцэнтаваць увагу на падзеях, больш цікавых абывацелям ВКЛ, але зусім не дапаўняе папярэднія і, што больш істотна, друкаваныя (адпаведна, больш даступныя) творы. Цікава, што ва ўсіх згаданых выпадках прысутнічае рэмарка пра незадаволенасць літоўскіх паноў умовамі аб’яднання. Беларускае мясцовае летапісанне ўвогуле паказальна праігнаравала факт заключэння уніі [12, с. 180, 262, 285–286].

Не нашмат больш можна было даведацца пра Люблінскі сойм і унію ў гістарычных творах, прысвечаных гісторыі Польшчы, як, напрыклад, у «Хроніцы польскай» Марціна Бельскага (1597). Нягледзячы на тое што тэма уніі выведзена там у асобны абзац, сама інфармацыя губляецца на агульным фоне звестак пра падзеі, якія адбыліся падчас сойма 1569 г. Стандартная зводка пра лёс украінскіх ваяводстваў і незадаволенасць прадстаўнікоў ВКЛ была ў хроніцы дапоўнена згадкай пра непадляганне сталовых уладанняў (зборы з іх ішлі на забеспячэнне двара манарха) у ВКЛ экзекуцыі, а таксама пералікам сенатарскіх і саноўніцкіх урадаў новаўтворанай дзяржавы [13, s. 624–626].

Між тым у штодзённасці пануючага класа Рэчы Паспалітай унійна тэма заставалася актуальнай, паколькі з’яўлялася, з аднаго боку, зыходнай падставай разумення спецыфікі формы дзяржаўнага ладу, арганізацыі адпаведных інстытутаў (сам жа акт утрымліваў дзейныя юрыдычныя нормы), а з іншага – крыніцай фарміравання вялікага палітычнага міфа пра Люблінскую унію або класічнай ідэалагічнай канструкцыі, якая павінна была тлумачыць, абгрунтоўваць і асвятляць раз і назаўжды ўстаноўлены парадак. Нязручныя дэталі і падрабязнасці, якія суправаджалі яднанне, балючым цэнем стаялі за гэтай гісторыяй, але міф працаваў і, больш за тое, дасягаў сваёй мэты. У дадзеным артыкуле зроблена спроба разгледзець шэраг механізмаў актуалізацыі гістарычнай памяці пра унію ў асобных комплексах ненаратыўных матэрыялаў канца XVI – першай паловы XVII ст.

Агульным фонам для ўсёй наратыўнай традыцыі Рэчы Паспалітай канца XVI – першай паловы XVII ст. стала пашырэнне «культу Ягелонаў», які з’яўляўся інтэгральнай часткай ідэалагічнай праграмы каралеўскага двара, грунтуючыся на якім, дарэчы, пільна адсочвалі крытыку і не грэбавалі звычайнай палітычнай цэнзурай [14, s. 290–261]. Сама крытыка Любліна магла быць успрынята як антыдзяржаўная дзейнасць і аспрэчванне базавых каштоўнасцей супольнай Рэчы Паспалітай, ля вытокаў якой стаялі Ягелоны, а манархі з дынастыі Ваза былі звязаны з імі «кроўным адзінствам» [14, s. 290–311]. Але ўсё адцэнзураваць нельга.

Як даўно і слушна было заўважана, Статут Вялікага Княства Літоўскага 1588 г. ігнараваў рэальнасць, якая склалася пасля зацвярджэння Люблінскага акта, не згадваў пра існаванне нейкіх дзяржаўных адносін з Польшчай і наяўнасць супольнай дзяржавы – Рэчы Паспалітай [15, s. 221]. Больш за тое, пра Люблінскую унію ў кодэксе ідзе гаворка толькі аднойчы – у кантэксце арганізацыі рамонтнага замка і мастоў, якія належала будаваць

¹Тут і далей пераклад наш. – В. Г.

у адпаведнасці з парадкам, распісаным у соймавай канстытуцыі, адрасаванай ваяводствам, якія ВКЛ страціла ў 1569 г. [15, s. 221; 16, с. 126]. Але гэта быў не адзіны прававы дакумент, на падставе якога функцыянавала шляхецкая рэспубліка. Дзейнасць вышэйшай заканадаўчай установы – сойма – уваблялася ў першую чаргу ў выглядзе так званых бягучага заканадаўства, соймавых канстытуцый, а там без згадак пра унію абмысціся было проста немагчыма.

Адсутнасць падрабязнай інфармацыі пра унію ў гістарычнай літаратуры ў шляхецкім асяроддзі кампенсавалася іншым чынам. Без ведання прававых норм абывацель не мог з’яўляцца свабодным і выконваць свае грамадзянскія абавязкі. Арыентацыя ў прававых нормах у Рэчы Паспалітай азначала знаёмства з усёй сукупнасцю заканадаўчых актаў, у тым ліку з соймавымі пастановамі і канстытуцыямі. А якім чынам яшчэ можна было ў дэталях у той час даведацца пра перыпетыі, што прывялі да уніі? Шляхта ВКЛ, якая рэгулярна ў час праўлення манархаў з дынастыі Ваза спасылалася на пастановы яшчэ каронных соймаў, не магла не быць знаёмай са зместам Дэкларацыі аб уніі і Рэцэса кароннага варшаўскага сойма ў справе літоўскай уніі, зацверджаных у 1564 г. [17, s. 29–32]. Першы з гэтых дакументаў скасоўваў спадчынныя правы Жыгімонта Аўгуста на Вялікае Княства Літоўскае і фармальна дэклараваў права жыхарам ВКЛ як часткі будучай Рэчы Паспалітай выбіраць манарха, а другі фактычна з’яўляўся планам непрыхаванай інтэграцыі ВКЛ у склад Польшчы. Не сакрэт, што такой зацікаўленай публіцы, як шляхта, быў даступны змест і самога прывілея адносна Вялікага Княства Літоўскага па справе уніі, і адпаведнага Пацвярджэння уніі паміж польскім і літоўскім народам, зацверджаных на Люблінскім сойме, як і самі канстытуцыі сойма 1569 г. з тлумачэннямі галоўных прычын яго склікання і зацвярджэння новага парадку [17, s. 87–94]. Першы з гэтых дакументаў быў надрукаваны ўжо ў 1570 г. у выданні «Статуты і прывілеі каронныя» Яна Гербурта, гэта значыць адразу пасля сойма, і пазней неаднойчы перавыдаваўся ў зборніках канстытуцый і прывілеяў і г. д. [18, s. 339]. Гэтыя і іншыя дакументы нават пры адсутнасці іншых матэрыялаў давалі даволі вялікі аб’ём інфармацыі пра дэталі няпростага шляху да ўтварэння Рэчы Паспалітай, якая набыла той выгляд, які быў апісаны ў актах Люблінскага сойма толькі ў выніку зацятага змагання часткі палітычнай эліты за захаванне элементаў суверэннасці ВКЛ. Знаёмства з гэтымі актамі не давала ніякіх падстаў лічыць Рэч Паспалітую прадуктам толькі добрай волі, а водар «нясмачнай люблінскай кухні» лунаў над ВКЛ у наступныя стагоддзі, але ад яго старанна імкнуліся пазбавіцца.

Такім чынам, менавіта прававыя акты, а не гістарычныя творы былі пастаяннай і даволі

аб’ектыўнай крыніцай ведаў пра унію. Пад іх уплывам апынулася і пасляўнійнае велікакняжацкае дзяржаўнае справаводства, якое адразу стала нагадваць абывацелям пра дзейныя ўнічныя пастановы. Адбывалася гэта і праз увядзенне новых элементаў пратакола асобных разнавіднасцей прывілеяў і распараджэнняў, што само па сабе спрыяла захоўванню памяці пра Люблінскі сойм. Умацавалася такая практыка даволі аператыўна. Так, у прывілея, выдадзены 20 чэрвеня 1570 г. стралецкаму ротмістру Паўлу Рашчыну ў в. Церабешава на Полаччыне, спецыяльна быў уключаны наступны фрагмент: «Ино хотя ж з соиму прошлого любелского при сконченью унии панствъ наших, Коруны Полское з Великим Кн[я]зствомъ Литовскимъ, то ест обваровано, иж мы, г[оспода]р, вжо никому добръ столу н[а]шого у Великом Кн[я]зстве Литовском правом вечнымъ давати не маемъ...» [19, р. 256–257]. Гэты дакумент цікавы не толькі тым, што сам па сабе з’яўляецца прыкладам ігнаравання люблінскіх пастаноў, бо ротмістру Рашчыну ўладанні былі ўсё ж нададзены з правам вечнага карыстання, але і ўзорам пашыранай формулы рэгістрацыі звестак пра падзеі 1569 г. у канцылярскіх дакументах. Увогуле згадкі пра унію («за прынятемъ унии», «перед униєю», «перед сконьченьемъ унии», «по унии», «перед дойсьтемъ унии») у дакументах дзяржаўнага архіва ВКЛ не былі рэдкасцю, асабліва калі яны датычыліся лёсу сталовых і вячыстых уладанняў [20, с. 40, 42, 138; 21, с. 83, 99, 123, 178, 246].

Сцвярджаць, што звесткі пра вынікі Люблінскага сойма 1569 г. у цэлым масава траплялі ў соймавыя канстытуцыі, канечне, нельга. Так, у час праўлення Жыгімонта Вазы толькі ў шасці канстытуцыях прыводзіліся *прамыя спасылкі на люблінскія пастановы з ужываннем слова «унія»*, а ў часы Уладзіслава – толькі ў трох. Тым не менш нават яны дазваляюць сфарміраваць пэўнае ўяўленне пра сутнасць некаторых пастаноў уніі.

Што праўда, згаданне пра унію не заўсёды магло выклікаць у жыхароў ВКЛ станоўчыя эмоцыі. Так, на каранацыйным сойме 1588 г. была прынята канстытуцыя «Пацвярджэнне Кіеўскіх, Валынскіх і Брацлаўскіх правоў...», якая зацвярджала «ўсе правы, свабоды і вольнасці, як старадаўнія, так і новыя, дадзеныя ў 1569 г. Яго Каралеўскай Міласцю Аўгустам падчас заключэння уніі ў Любліне» [17, s. 262]. Фактычна сутнасць гэтага закона заключалася ў тым, каб дадаткова гарантаваць і легалізаваць далучэнне да Кароны Польскай часткі зямель ВКЛ. Падобны сэнс мелі і пацвярджэнні Жыгімонтам і Уладзіславам Вазамі інкарпарацыйнага прывілея Падляшшу, якія ўскосна і прама згадвалі унію [17, s. 443; 22, s. 385].

На сойме 1589 г. пра унію нагадалі ў кантэксце абмеркавання і зацвярджэння законаў, датычных Інфлянтаў, сумеснага ўладання ВКЛ і Польшчы

[17, s. 278–279]. У асобнай канстытуцыі, якая называлася «Арганізацыя Інфлянцкай зямлі», адзначалася, што ўмовы кандамініуму былі «гарантаваны падчас уніі ў Люблінскай канстытуцыі 1569 г.» [17, s. 278]. Гэта канстытуцыя не ўтрымлівала нейкіх канкрэтных дэталяў і з’яўлялася своеасаблівай прэамбулай да наступных законаў. Тым не менш уласна яе змест здымаў вэлюм з унійнай ідыліі: зацвярджэнню парадку саўладання папярэднічалі гады нязгоды і спрэчак адносна Інфлянтаў, супярэчнасцей, якія праяўляліся і ў часы Сцяпана Батуры, і падчас элекцыі ды каранацыі Жыгімонта.

Пра унію згадвалі ў кантэксце актуальных для ўсяго грамадства ВКЛ пытанняў, у тым ліку грашовых, а 1569 г. выступаў як значная часавая веха. Адна з такіх згадак адносіцца да 1589 г. [17, s. 289]. Падобным чынам і спроба стварэння сталага скарбу была падмацавана спецыяльнай канстытуцыяй 1616 г., у якой прапісваліся крокі па рэалізацыі плана. Дзеля гэтага прапаноўвалася выкупіць так званыя сталовыя маёнткі, якія ранейшыя ўладары аддалі ў заставу яшчэ перад уніяй [22, s. 149]. Частку падаткаў з такіх уладанняў меркавалася накіроўваць адразу ў дзяржаўны скарб.

Акт Люблінскай уніі гарантаваў прадстаўнікам кіруючага стану права на адпаведную зямельную ўласнасць. Цікава, што па сваёй юрыдычнай вазе ў гэтым пытанні ён займаў другое месца пасля Статута ВКЛ, прынамсі, так можна патлумачыць канчатковую клаўзулу канстытуцыі сойма 1607 г. «Пра Метрыку ВКЛ» [17, s. 449]. З гэтай канстытуцыі сярод іншага вынікала, што дзяржаўны архіў ВКЛ павінен існаваць не для таго, каб у ім знаходзіць падставы для пазбаўлення ўласнасці тых, хто валодаў ёй да і пасля «заклучанай на Люблінскім сойме уніі», а, наадварот, – для іх большай упэўненасці ў сваіх правах. Да гэтай тэмы парламентарыі Рэчы Паспалітай вярнуліся праз шмат гадоў – на каранацыйным сойме Уладзіслава Вазы. Вынікам працы парламента стала канстытуцыя «Аб вячыстых уладаннях, набытых у ВКЛ перад уніяй» [22, s. 384]. Па сутнасці, гэта яшчэ адно пацвярджэнне забароны прадстаўнікам непрывілеяванага стану набываць «шляхецкія ўладанні, якія перад уніяй падлягалі вячыстаму праву» [22, s. 384].

Пра унію згадвалі і ў такіх далікатных пытаннях, як магчымы падзел вайсковай здабычы ў вайне. Так, у канстытуцыі сойма 1611 г. «Падтрымка Маскоўскай вайны» было задэкларавана: «...а калі нешта пан Бог дасць нам, тое павінна пайсці на карысць Рэчы Паспалітай, Кароне Польскай і ВКЛ, захоўваючы кожнага пры сваёй уласнасці, згодна з унінным саюзам» [22, s. 5–6]. Абапіраючыся на

гэты прынцып, на сойме 1613 г. прынялі канстытуцыю «Ардынацыя Смаленскага ваяводства», якая легалізавала тэрытарыяльны рост і канстатавала выкананне ўмоў заключанай у Любліне уніі: «Што ні было захопленай ворагам уласнасцю Вялікага Княства Літоўскага, паводле ўмоў уніі, належыць вярнуць назад: таму са згоды станаў абодвух народаў вяртаем навечна Смаленскае ваяводства... Вялікаму Княству Літоўскаму» [22, s. 95].

У канцы 1630-х гг. асобныя палажэнні акта Люблінскай уніі зноў былі пастаўлены на парадак дня ў кантэксце актуальных у шляхецкім асяроддзі дыскусій пра шляхі практычнага ўвасаблення прынцыпаў роўнасці сярод прадстаўнікоў кіруючага класа. У межах рэалізацыі эгалітарысцкіх настрояў на сойме 1638 г. была зацверджана канстытуцыя «Пра іншаземныя тытулы», згодна з якой у справядстве забаранялася выкарыстоўваць як старажытныя, так і новаўзятныя тытулы, за выключэннем тых, якія захоўваліся на падставе ўмоў уніі [22, s. 441–442]. Пры паўторным пацвярджэнні гэтай нормы ў 1641 г. таксама падкрэслівалася, што яна не распаўсюджваецца «на тытулы, якія былі зацверджаны уніяй Вялікага Княства Літоўскага і інкарпарацыяй...» [23, s. 8–9].

Унійнае тэма з’яўлялася папулярнай нагодай зачапіць сваіх апанентаў і падчас тагачасных соймавых дыскусій. Пачатковая фаза даволі зацятых спрэчак скончылася з уступленнем на пасаду караля і вялікага князя Жыгімонта Вазы², але і ў пазнейшы час тэма Люблінскай уніі заставалася актуальнай. Тут варта звярнуць увагу на тую акалічнасць, што калі прадстаўнікам ВКЛ агучваліся старыя крыўды ці нагадвалася пра тое ці іншае палажэнне акта, то польскі бок зніжаў узровень трактоўкі гістарычных падзей часам да балючага для прадстаўнікоў ВКЛ рэалізму, які не толькі ставіў на месца апанентаў, але і пры пэўнай падачы проста іх абражаў, што ніяк не адпавядала канцэпту святасці уніі і ідэі братэрскай любові. Характэрны ў гэтым сэнсе выпадак адбыўся падчас варшаўскага сойма Рэчы Паспалітай у 1641 г. Даволі падрабязную характарыстыку працы парламента пакінуў у сваім дзённіку канцлер ВКЛ Альбрэхт Радзівіл, сярод іншага занатаваўшы здарэнне, якое мела месца 26–27 жніўня ў час чытання сенатарамі сваіх прамоў [24, s. 253–254]. Сярод палякаў знайшліся аматары гісторыі, якія справакавалі ажно двухдзённыя дэбаты адносна прыроды акта уніі. Так, састарэлы і падслепаваты кашталян завіхойскі Барталамей Казаноўскі «з заплушчанымі ад сору вачыма пачаў зачэпліва казаць, што унія з Княствам Літоўскім так называецца толькі з-за

²Найбольш каштоўным дасягненнем гістарыяграфіі па гэтай праблеме з’яўляецца праца польскага гісторыка Генрыха Люлевіча: *Lulewicz H. Gniewówounię ciągłdalszy. Stosunki polsko-litewskie w latach 1569–1588. Warszawa : Wydaw. Neiton : Inst. Historii PAN, 2002. 468 s.*

палітыкі, бо на самой справе княства было падаравана палякам каралём [Жыгімонтам] Аўгустам» [24, s. 253]. Пасля такога ўступу Казаноўскі пачаў зневажаць княжацкія тытулы, асабліва нададзеныя германскімі імператарамі, аргументуючы свае словы тым, што нельга быць грамадзянінам адразу некалькіх дзяржаў. Пасыл гэтага выступу польскага сенатара зразумелы ў кантэксце тагачасных спрэчак пра тытулы, бо польскія шляхціцы імкнуліся такім чынам да рэалізацыі ідэі роўнасці. Але ў гэтым меркаванні кашталяна завіхойскага прысутнічаў важкі падтэкст: *палякі пры жаданні могуць інтэрпрэтаваць Люблінскі акт на свой лад*, сцвярджаючы, што унія – рэч фармальная, ВКЛ не было і не можа быць нейкім самастойным суб'ектам, а самім жыхарам ВКЛ падаравалі магчымасць жыць у супольнай краіне з прычыны «вышэйшай» культуры Польшчы, што абавязвае іх падпарадкоўвацца патрабаванням польскай большасці. Такі крайні погляд на прыроду уніі быў уласцівы, што праўда, не ўсім, і гэта выявілася на наступны дзень дэбатаў. Тэму уніі ўздымалі палякі, у тым ліку кашталян рацёнжскі Станіслаў Крыскі выказаўся ў наступным духу: «...яго продак некалі падпісаў унію, а ён сам прысягае, што нашы продкі дагэтуль ва ўсім выконвалі яе пункты і ён не хоча выракацца слоў сваіх сваякоў і быць вераломцам» [24, s. 254].

Вынік гэтай сваркі падсумаваў сам літоўскі канцлер, які наступным чынам самога сябе працытаваў у дзённіку: «Аслеп той у Рэчы Паспалітай, хто не хоча бачыць, што Княства Літоўскае не было падаравана, але злучылася з Каронай на падставе ўзаемных дамоў, не праз вайну, але мірнымі сродкамі і шлюбам. Князі Святой Рымскай Імперыі з'яўляюцца добрымі грамадзянамі Польшчы; мае быць пазбаўлены зроку той, хто не ведае іх заслуг і не разумее, наколькі больш яны ахвяруюць дзеля дабра Айчыны свае сродкі і жыццё, чым той, хто іх зневажае і разважае так, як сляпы пра колеры» [24, s. 254]. Рацыя Альбрэхта Радзівіла, якога, па яго ж словах, падтрымалі і палякі, грунтавалася на іншым разуменні механікі аб'яднання Кароны Польскай і ВКЛ. Міф пра Люблін як прадукт кампрамісу быў больш выгадны як палякам, якія атрымлівалі дадатковыя рэсурсы і павялічвалі свае ўплывы на ўсход дзякуючы палітыцы «мяккай сілы», так і прадстаўнікам ВКЛ, якія, прынамсі на той момант, не бачылі альтэрнатывы Рэчы Паспалітай. Раскол у шэрагах пануючага класа па гістарычным пытанні, тым больш такім, якое мела палітычнае гучанне, мог мець непрадказальныя наступствы нават для народаў, якія жылі разам на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў. Дзяржаўнае адзінства Рэчы Паспалітай патрабавала і адзінства гістарычнай памяці, і наяўнасці супольнай міфалогіі.

Згадкі пра Люблінскую унію не былі рэдкасцю і падчас рэгулярных з 1570-х і да пачатку 1630-х гг.

так званых з'ездаў станаў ВКЛ [25, s. 243–268]. У час праўлення Жыгімонта і Уладзіслава Вазаў адбылося, прынамсі, 35 асобных ад кароннай шляхты з'ездаў ВКЛ (галоўных соймаў), альбо канвакацый, на якіх унійнае рыторыка прысутнічала як у адкрытай форме, так і ў выглядзе падтэксту [8, s. 86–268]. Сумарна само слова «унія» выкарыстана ў вядомай дакументацыі, якая захавалася па выніках дзейнасці гэтых устаноў, каля дзясятка разоў, і, што цікава, раскіданы гэтыя згадкі ад пачатку панавання Жыгімонта да пачатку праўлення яго сына. Функцыянаванне асобных ад Кароны Польскай інстытутаў прадстаўніцтва ВКЛ не было прадугледжана актам уніі, таму дэ-юрэ іх скліканне мела «неканстытуцыйны» характар, хоць часам самі манархі загадвалі арганізоўваць гэтыя з'езды. Тым не менш неадкладныя, у тым ліку падатковыя, справы вымушалі парушаць унічныя дамоўленасці і спецыяльна апраўдвацца за гэта. Прыкладам можа быць пастанова Віленскай канвакацыі, якая была склікана на пачатку сакавіка 1634 г. Сабраныя на гэта мерапрыемства асобы адзначылі, што ва ўмовах вайсковай небяспекі не супаў час «экстраардынарных кансультацый» з нарадамі кароннай шляхты, і далей быў устаўлены цікавы зварот пра тое, што літвіны павінны мець з «панамі-братамі нашымі супольныя з'езды і дапамогу, што вынікае з унічных адносін» [8, s. 258].

Унія згадваецца таксама ў кантэксце складаных памежных дачыненняў Кароны Польскай з ВКЛ пасля ўтварэння Рэчы Паспалітай. Найбольш яркім і працяглым аб'ектам спрэчак былі тэрыторыі паміж Берасцейскім і суседнімі польскімі ваяводствамі [26, с. 38–50], што знайшло адлюстраванне на ўзроўні пастановаў усяго ВКЛ. Красамоўным прыкладам можа быць пункт дакумента, падрыхтаванага ў красавіку 1617 г., – ухвалы Віленскай канвакацыі, дзе была выкладзена просьба данесці літаральна «да вушэй» манарха няслушнасьць пастановаў каронных камісараў адносна прысуджэння на карысць Польшчы «некалькіх тысяч валок уласнасці ВКЛ» [8, s. 224]. Такое рашэнне тлумачылася «скупанасцю» каронных камісараў, больш за тое, яно дэманстравала прадстаўлялася і патрабавала асобнага разгляду як «прыклад кепскага ўзору, які абражае ўнічны саюз, любоў і давер народаў» (тут і далей курсіў наш. – В. Г.) [8, s. 224]. Спасылка на унію была выкарыстана як важны юрыдычны аргумент вышэйшага ўзроўню, які мусіў суцішыць тэрытарыяльныя апетыты суседзяў па федэрацыі. Але падобна, што гэта быў ці не апошні аргумент, бо сама зацягнутасць той гісторыі не ішла на карысць ідэі шчаслівага яднання пад дамінацыяй Кароны Польскай.

Акт Люблінскай уніі, прынамсі ў дакументацыі, зацверджанай на з'ездах часоў праўлення Жыгімонта і Уладзіслава Вазаў, разглядаўся таксама як

гарантыя захавання элементаў асобнага статусу ВКЛ. Парушэнне яго выклікала даволі вострую рэакцыю з боку эліты ВКЛ, што відаць і па класічнай ужо гісторыі з прызначэннем паляка Бернарда Мацееўскага на пасаду віленскага біскупа. У адказ на гэта ў канвакацыйнай ухвале з'езда станаў ВКЛ ад 7 жніўня 1593 г. ад караля, які «насуперак нашым правам і вольнасцям, звычай даўнім і спісам уніі» жадаў даць гэту пасаду ўраджэнцу Кароны Польскай, запатрабавалі прызначэння віленскім біскупам толькі «чалавека літоўскага народа» [8, s. 109–110].

Унійнае рыторыка праяўлялася ў самых розных кантэкстах, напрыклад як падкрэсленае жаданне адпавядаць сваім каронным калегам у выплачванні падаткаў. Так, ва ўніверсале, прынятым у адпаведнасці з пастановамі галоўнага з'езда ВКЛ у маі 1591 г., спецыяльна падкрэслівалася наступнае: «...а маючы на ўвазе *братэрскі ўнііны хаўрус* і не жадаючы ні ў чым адрознівацца ад каронных станаў, дазволілі такі ж пабор...» [8, s. 100]. Падобны выраз па падатковым пытанні знаходзім і ў пастанове з'езда 1593 г.: «...згаджаючыся з братамі нашымі палякамі, з якімі *мы унііны звязаныя...*» [8, s. 105]. У сваю чаргу, калі самі жыхары ВКЛ патрабавалі дапамогі ў абароне «ад Масквы», то прасілі ў палякаў фінансавай падтрымкі, што зафіксавана ва ўхвале галоўнага соймака ў Слоніме ў 1615 г.: «...да чаго іх міласцей каронных паноў мае прывесці той

прысягнуты ўнііны саюз» [8, s. 204]. Таксама на нарадах з'ездаў закраналася тэма сталага забеспячэння прыбыткамі земскага скарбу ВКЛ, у тым ліку за кошт выкупу закладзеных «перад уніі» уладанняў, як гэта адлюстравана ў пастанове 1593 г. [8, s. 111].

Асобная цікавая старонка гісторыі ўнійнай рыторыкі звязана з падзеямі антыманархічнай рэвалюцыі ў Рэчы Паспалітай, так званым рокашам Зэбжыдоўскага 1606–1607 гг., удзел у якім прыняла частка шляхты ВКЛ [27, с. 105–120]. Цікава, што менавіта ў адпаведнасці з пастановамі Люблінскага сойма, «згодна з унііным хаўрусам сваёй Айчыны», удзельнікі прарокашнага з'езда, які адбыўся ў маі 1606 г. у Вільні, выправілі паслоў на «агульнарэспубліканскі» з'езд ракашан пад Люблін [8, s. 155]. Падобная «страховачная» аргументацыя была ўстаўлена і ў ліст да ракашан, высланы ўдзельнікамі віленскага з'езда, які адбыўся ў маі наступнага года: «...бо *спісы уніі так нас з іх міласцямі панамі кароннымі абавязалі*, што супольныя нарады і дапамогу ва ўсіх выпадках мець маем» [8, s. 176]. Але яшчэ больш варта ўвагі трактоўка падзей 1569 г. прысутнічае ў асобным звароце ўдзельнікаў віленскага з'езда. Там акт уніі прадстаўлены ўвогуле як крыніца грамадзянскіх свабод: «...ад выратавання правоў, вольнасцей і свабод нашых *згодна з уніінымі абавязацельствамі* ўхіляцца не жадаем...» [8, s. 158].

Выводы

Як сведчаць прыведзеныя вытрымкі з соймавых канстытуцый і пастаноў з'ездаў шляхты ВКЛ, унійнае праблематыка захоўвала сваю актуальнасць на ўзроўні як парламента Рэчы Паспалітай, так і агульнадзяржаўных прадстаўнічых інстытутаў ВКЛ. Але і сойм, і канвакацыя былі толькі вяршынямі айсберга ў палітычнай канструкцыі шляхецкай рэспублікі, дзе абмяркоўваліся і ўздыхаліся тыя пытанні, якія павінны былі першапачаткова прайсці працэдуру ўзгаднення на рэгіянальным узроўні, на шматлікіх павятовых соймаках ВКЛ. Аналіз канкрэтных выпадкаў згадвання пра унію ў павятовых інструкцыях, праведзены ў гістарыяграфіі, дазваляе заўважыць даволі істотную, калі не літаральную, карэляцыю паміж тым, што абмяркоўвалі павятовыя абывацелі на соймаках, і тым, што даводзілася ў якасці патрабавання да ўстаноў агульнадзяржаўнага ўзроўню [28, с. 199–202; 29, с. 220–226]. Больш за тое, павятовыя інструкцыі ў шэрагу выпадкаў утрымлівалі больш экспрэсіўныя і жывыя ацэнкі як уніі, так і ўсёй польскай дзяржавы, польскай шляхты ды яе палітыкі адносна ВКЛ [28, с. 199–202]. Паступовы заняпад традыцый склікаць асобныя з'езды шляхты ВКЛ, што ў пэўнай ступені было вынікам частага саймавання ў час

праўлення Уладзіслава Вазы, на першы погляд мусіў прывесці да меншай кансалідацыі шляхты ВКЛ у адносінах да Кароны Польскай, але так не здарылася. Пра Люблінскую унію, якую ўсё радзей згадвалі ў соймавых канстытуцыях, не забывалі на павятовых соймаках, праз якія праходзілі галоўныя лініі спаборніцтва інтарэсаў у Рэчы Паспалітай. Уласна гэта памяць стала адной з прычын падзей, якія прывялі да спробы разрыву адносін з Каронай Польскай у 1655 г.

Праведзены аналіз дазваляе ў цэлым канстатаваць, што ў канцы XVI – першай палове XVII ст. памяць пра Люблінскую унію трансліравалася галоўным чынам не праз нарматыўныя каналы. Вельмі істотную ролю ў актуалізацыі падзей 1569 г. адыгрывалі прававыя акты і пастановы дзяржаўных органаў. Вынікам уніі стала зацвярджэнне тых норм дзяржаўнага права, якія немагчыма было ігнараваць у наступныя стагоддзі ніводнаму прадстаўніку так званага палітычнага народа Рэчы Паспалітай. Пры ўсёй крытычнасці і неадназначнасці ў ацэнках уніі ў цэлым шляхта ВКЛ не ставіла пад сумненне правільнасць выбару 1569 г., прымала і абараняла «люблінскі міф», бо ў тых умовах мела ад гэтага больш пераваг, чым страт.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Касцюк МП, Ісаенка УФ, Штыхаў ГВ, Каробушкіна ТМ, Лойка ПА, Капыскі ЗЮ і інш. *Нарысы гісторыі Беларусі. Частка 1*. Касцюк МП, рэдактар. Мінск: Беларусь; 1994. 527 с.
2. Бохан Ю, Галенчанка Г, Голубеў В, Дзярновіч А, Доўнар А, Іванова Л і інш. *Гісторыя Беларусі. Том 2. Беларусь у перыяд Вялікага Княства Літоўскага*. Касцюк М, рэдактар. Мінск: Экоперспектива; 2008. 688 с.
3. Юхо ЯА. *Кароткі нарыс гісторыі дзяржавы і права Беларусі*. Мінск: Універсітэцкае; 1992. 270 с.
4. Снапкоўскі УЕ. *Гісторыя знешняй палітыкі Беларусі. Частка 1. Ад пачатку дзяржаўнасці да канца XVIII ст.* Мінск: БДУ; 2003. 281 с.
5. Падалінскі УА. *Прадстаўніцтва Вялікага Княства Літоўскага на Люблінскім сойме 1569 года: удзел у працы першага вальнага сойма Рэчы Паспалітай*. Радаман АА, рэдактар. Мінск: А. М. Янушкевіч; 2017. 240 с.
6. Сокал СФ, Янушкевіч АМ, рэдактары. *Праблемы інтэграцыі і інкарпарацыі ў развіцці Цэнтральнай і Усходняй Еўропы ў перыяд ранняга новага часу: матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі; 15–17 кастрычніка 2009 г.; Мінск, Беларусь*. Мінск: БІП-С Плюс; 2010. 440 с.
7. Лойка ПА. *Шляхта беларускіх зямель у грамадска-палітычным жыцці Рэчы Паспалітай другой паловы XVI – першай трэці XVII ст.* Мінск: БДУ; 2002. 99 с.
8. Lulewicz H, redaktor. *Akta Zjazdów stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego. Tom 2. Okresy panowań królów elekcyjnych XVI–XVII wiek*. Warszawa: Wydawnictwo Neriton; 2009. 452 s. Razem z Instytut Historii PAN.
9. Strykowski M. *Kronika polska, litewska, żmódzka i wszystkiej Rusi. Tom 2*. Warszawa: Nakładem G. L. Glucksberga; 1846. 572 s.
10. Гваньнін О. *Хроніка еўрапейскай Сармаціі*. Київ: Києво-Могилянська академія; 2009. 1006 с.
11. Рыбаков БА, рэдактар. *Полное собрание русских летописей. Том 32*. Москва: Наука; 1975. 236 с.
12. Арлоў У, укладальнік. *Беларускія летапісы і хронікі*. Чамярыцкі В, рэдактар. Мінск: Беларускі кнігазбор; 1997. 432 с.
13. Bielski I, tworca. *Kronika Polska Marcina Bielskiego*. Kraków: Drukarnia Jakoba Gibeneychera; 1597. 832 s.
14. Bömelburg HJ. *Polska myśl historyczna a humanistyczna historia narodowa (1500–1700)*. Kraków: Universitas; 2011. 858 s.
15. Zakrzewski AB. *Wielkie Księstwo Litewskie (XVI–XVIII w.). Prawo-ustrój-społeczeństwo*. Warszawa: Wydawnictwo Campidoglio; 2013. 324 s.
16. Шамякін ІП, рэдактар. *Статут Вялікага Княства Літоўскага 1588 г. Тэксты. Даведка. Каментарыі*. Мінск: БелСЭ; 1989. 573 с.
17. *Volumina legum. Tom 2*. Petersburg: Nakladem i drukiem Jozafata Ohryzki; 1859. 482, XIII s.
18. Kutrzeba S, Semkowicz W, redaktory. *Akta unii Polski z Litwą (1385–1791)*. Kraków: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego; 1932. 570 s.
19. Baliulis A, Ragauskienė R, Ragauskas A, redaktorai. *Lietuvos Metrika = Lithuanian Metrika = Литовская метрика. Книга 51 (1566–1574). Užrašymų knyga 51*. Vilnius: Žara; 2000. 486 p.
20. Мяцельскі АА, рэдактар. *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга № 272 (1576–1579 гг.). Кніга судовых спраў № 58 (копія канца XVI ст.)*. Мінск: Беларуская навука; 2015. 437 с.
21. Мяцельскі АА, рэдактар. *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга № 70 (1582–1585 гг.). Кніга запісаў № 70 (копія канца XVI ст.)*. Мінск: Беларуская навука; 2008. 354 с.
22. *Volumina legum. Tom 3*. Petersburg: Nakladem i drukiem Jozafata Ohryzki; 1859. 472, XV s.
23. *Volumina legum. Tom 4*. Petersburg: Nakladem i drukiem Jozafata Ohryzki; 1859. 501, XVII s.
24. Radziwiłł AS. *Pamiętniki o dziejach w Polsce. Tom 2*. Warszawa: PIW; 1980. 554 s.
25. Rachuba A. *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej w latach 1569–1763*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe; 2002. 376 s.
26. Міхалюк Д. Памежныя спрэчкі паміж Каронай і Вялікім Княствам Літоўскім у XVI–XVII стст. на прыкладзе Мельніцкай і Берасцейскай земляў. *Гістарычны альманах*. 2001;5:23–53.
27. Галубовіч В. *Полацкая шляхта і дынастыя Вазыў*. Мінск: А. М. Янушкевіч; 2016. 224 с.
28. Галубовіч В. Палякі і Карона Польская ў пасольскіх інструкцыях шляхты Вялікага Княства Літоўскага ў час праўлення Уладзіслава Вазы. У: Крэнь І, Мусіенка С, Папоў І, Роўба Я, рэдактары. *Шлях да ўзаемнасці = Droga ku wzajemności: матэрыялы XV Міжнароднай навуковай канферэнцыі; 13–14 лістапада 2008 г.; Гродна, Беларусь*. Гродна: ГрДУ; 2009. с. 199–202.
29. Сагановіч Г. Люблінскі акт 1569 г. у пастулатах шляхецкіх соймаў ВКЛ XVII ст. У: Сокал СФ, Янушкевіч АМ, рэдактары. *Праблемы інтэграцыі і інкарпарацыі ў развіцці Цэнтральнай і Усходняй Еўропы ў перыяд ранняга новага часу: матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі; 15–17 кастрычніка 2009 г.; Мінск, Беларусь*. Мінск: БІП-С Плюс; 2010. с. 220–232.

References

1. Kascjuk MP, Isaenka UF, Shtyhaw GV, Karobushkina TM, Lojka PA, Kapyski ZJu, et al. *Narysy gistoryi Belarusi. Chastka 1* [Essays on the history of Belarus. Part 1]. Kascjuk MP, editor. Minsk: Belarus; 1994. 527 p. Belarusian.
2. Bohan Ju, Galenchanka G, Golubew V, Dzjarnovich A, Downar A, Ivanova L, et al. *Gistoryja Belarusi. Tom 2. Belarus' u peryjad Vjalikaga Knjastva Litovskaga* [History of Belarus. Volume 2. Belarus in the Great Duchy of Lithuania]. Kascjuk M, editor. Minsk: Ekoperspektiva; 2008. 688 p. Belarusian.
3. Juho JA. *Karotki narys gistoryi dzjarzhavy i prava Belarusi* [A short history of state and law of Belarus]. Minsk: Universtiteckae; 1992. 270 p. Belarusian.
4. Snopkovsky VE. *Gistoryja znesnjaj palityki Belarusi. Chastka 1. Ad pachatku dzjarzhawnasci da kanca XVIII st.* [History of foreign policy of Belarus. Part 1. From the beginning of statehood to the end of the 18th century]. Minsk: Belarusian State University; 2003. 281 p. Belarusian.

5. Padalinski UA. *Pradstawnictwa Vjalikaga Knjastva Litowskaga na Ljublinskim sojme 1569 goda: udzel u pracy pershaga val'naga sojma Rjehy Paspalitaj* [The representation of the Grand Duchy of Lithuania at the Lublin Diet of 1569: participation in the activities of the first general diet of the Commonwealth]. Radaman AA, editor. Minsk: A. M. Janushkevich; 2017. 240 p. Belarusian.
6. Sokal SF, Janushkevich AM, editors. *Prablemy intjegracyi i inkarpacyi w razvicci Cjentral'naj i Ushodnjaj Ewropy w peryjad rannjaga novaga chasu: matjeryjaly Mizhnarodnaj navukovaj kanferjencyi; 15–17 kastrychnika 2009 g.; Minsk, Belarus* [Problems of integration and incorporation in the development of Central and Eastern Europe in the early Modern period: proceedings of the International scientific conference; 2009 October 15–17; Minsk, Belarus]. Minsk: BIP-S Plus; 2010. 440 p. Belarusian, Russian, Polish.
7. Lojka PA. *Shljahta belaruskich zjamel' u gramadska-palitychnym zhycci Rjehy Paspalitaj drugoj palovy XVI – pershaj trjeci XVII st.* [The nobility of the Belarusian Lands in the social and political life of the Commonwealth of the second half of the 16th – the first third of the 17th century]. Minsk: Belarusian State University; 2002. 99 p. Belarusian.
8. Lulevycz H, redaktor. *Akta Zjazdów stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego. Tom 2. Okresy panowań królów elekcyjnych XVI–XVII wiek.* Warszawa: Wydawnictwo Neriton; 2009. 452 s. Razem z Instytut Historii PAN.
9. Strykowski M. *Kronika polska, litewska, żmódzka i wszystkiej Rusi. Tom 2.* Warszawa: Nakładem G. L. Glucksberga; 1846. 572 s.
10. Guagnini A. *Hronika evropejs'koi' Sarmatii'* [European Sarmatia Chronicle]. Kyiv: Kiev-Mohylan Academy; 2009. 1006 p. Ukrainian.
11. Rybakov BA, editor. *Polnoe sobranie russkikh letopisei. Tom 32* [Complete collection of Russian Chronicles. Volume 32]. Moscow: Nauka; 1975. 236 p. Russian.
12. Arlow U, compiler. *Belaruskija letapisy i hroniki* [Belarusian Annals and Chronicles]. Chamiarycki V, editor. Minsk: Belaruskij knigazbor; 1997. 432 p. Belarusian.
13. Bielski I, tworca. *Kronika Polska Marcina Bielskiego.* Kraków: Drukarnia Jakoba Gibeneychera; 1597. 832 s.
14. Bömelburg HJ. *Polska myśl historyczna a humanistyczna historia narodowa (1500–1700).* Kraków: Universitas; 2011. 858 s.
15. Zakrzewski AB. *Wielkie Księstwo Litewskie (XVI–XVIII w.). Prawo-ustrój-społeczeństwo.* Warszawa: Wydawnictwo Campidoglio; 2013. 324 s.
16. Shamjakin IP, editor. *Statut Vjalikaga Knjastva Litowskaga 1588 g. Tjesty. Davedka. Kamentaryi* [Grand Duchy of Lithuania Statute 1588. Texts. Reference Book. Comments]. Minsk: BelSE; 1989. 573 p. Belarusian.
17. *Volumina legum. Tom 2.* Petersburg: Nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki; 1859. 482, XIII s.
18. Kutrzeba S, Semkowicz W, redaktory. *Akta unii Polski z Litwą (1585–1791).* Kraków: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego; 1932. 570 s.
19. Baliulis A, Ragauskienė R, Ragauskas A, redaktoriai. *Lithuanian Metrika.* Vilnius: Žara; 2000. 486 p. Belarusian, Polish.
20. Mjaceł'ski AA, editor. *Metryka Vjalikaga Knjastva Litowskaga. Kniga № 272 (1576–1579 gg.). Kniga sudovych sprav № 58 (kopija kanca XVI st.)* [Metrica of the Grand Duchy of Lithuania. Book No. 272 (1576–1579). Court Record Book No. 58 (a copy of the end of the 16th century)]. Minsk: Belaruskaja navuka; 2015. 437 p. Belarusian.
21. Mjaceł'ski AA, editor. *Metryka Vjalikaga Knjastva Litowskaga. Kniga № 70 (1582–1585 gg.). Kniga zapisaw № 70 (kopija kanca XVI st.)* [Metrica of the Grand Duchy of Lithuania. Book No. 70 (1582–1585). Book of inscriptions No. 70 (a copy of the end of the 16th century)]. Minsk: Belaruskaja navuka; 2008. 354 p. Belarusian.
22. *Volumina legum. Tom 3.* Petersburg: Nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki; 1859. 472, XV s.
23. *Volumina legum. Tom 4.* Petersburg: Nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki; 1859. 501, XVII s.
24. Radziwiłł AS. *Pamiętniki o dziejach w Polsce. Tom 2.* Warszawa: PIW; 1980. 554 s.
25. Rachuba A. *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej w latach 1569–1763.* Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe; 2002. 376 s.
26. Mikhaluk D. [Frontier disputes between the Crown and the Grand Duchy of Lithuania in 16th–17th centuries on the example Melnitsky and Brest lands]. *Gistarychny al'manah.* 2001;5:23–53. Belarusian.
27. Halubovich V. *Polackaja shljahta i dynastyja Vaza* [Polatsk gentry and Vasa dynasty]. Minsk: A. M. Yanushkevich; 2016. 224 p. Belarusian.
28. Halubovich V. [Poles and the Polish Crown in the instructions of the gentry of the Grand Duchy of Lithuania during the reign of Ladislas Vasa]. In: Krjen I, Musienka S, Papow I, Rowba Ja, editors. *Shljah da wzaemnasci = Droga ku wzajemności: matjeryjaly XV Mizhnarodnaj navukovaj kanferjencyi; 13–14 listapada 2008 g.; Grodna, Belarus* [Way to reciprocity: materials of 15th International scientific conference; 2008 November 13–14; Hrodna, Belarus]. Hrodna: Yanka Kupala Grodno State University; 2009. p. 199–202. Belarusian.
29. Saganovich H. [Lublin 1569 act in the postulates of regional gentry councils in the XVII century]. In: Sokal SF, Janushkevich AM, editors. *Prablemy intjegracyi i inkarpacyi w razvicci Cjentral'naj i Ushodnjaj Ewropy w peryjad rannjaga novaga chasu: matjeryjaly Mizhnarodnaj navukovaj kanferjencyi; 15–17 kastrychnika 2009 g.; Minsk, Belarus* [Problems of integration and incorporation in the development of Central and Eastern Europe in the early Modern period: proceedings of the International scientific conference; 2009 October 15–17; Minsk, Belarus]. Minsk: BIP-S Plus; 2010. p. 220–232. Belarusian.

Артыкул паступіў у рэдкалегію 04.04.2018.
Received by editorial board 04.04.2018.